

A három vadkacsa bölcsessége

Afrikai hagyományunkban az ember kettős létmódjában, az antropológiában és a kozmikusban jelenik meg.

Az *antropológiai* létmód személyként ábrázolja az embert, mégpedig először diádként, azaz mint férfit és nőt, azután triádként, tehát apai, anyai és gyermeki dimenziójában, továbbá családként, közösségként, társadalomként, népként. Emberlátásunk (antropológiánk) szempontjából alapvető, hogy az ember mint személy nem egyedi lény. Az egyén, legyen az férfi vagy nő, még nem személy, csak részeleme az embernek mint személynek. *A két dimenzió, a férfi és a női csak egymást kiegészítve alkotja az emberi személyt.* Csak a pár jut el az emberlét teljességére. – Az afrikai antropológia egyúttal rendeltetéssel bíró lényként jellemzi az embert, főszereplőjeként annak a nagy drámanak, amelyben az élet és a halál áll szemben egymással, és amely az egész teremtett világ alapanyagát képezi.

Az afrikai emberlátás másfelől *kozmosz* gyökerű. Az ember nemcsak pár, nemcsak család, közösség vagy nép; teste révén föld, tűz, levegő és víz is, szelleme révén pedig az ősök szellemeihez kötődik, s ezáltal a szelek, a folyók, a tengerek, a hegyek, az erdők, a felhők, a nap, a hold és a csillagok szellemeihez. Valamennyiükkel együtt harcolja az élet és a halál közötti harcot. Az ember tehát, pontosabban szólva, mikrokozmosz, az egész teremtés lenyomata, aki mindennel összeköttetésben áll.

Elmesélek erről egy, a hazámból, Kamerunból származó legendát, egy bölcsességi történetet, amelyet az öregek mesélnek este a tűznél.

„Volt egyszer egy erdőmélyi kis faluban egy asszony, aki egyedül élt három gyermekével. Szülei rég halottak voltak, így hát árva volt. Férje meghalt, így hát özvegy volt. Keményen dolgozott, hogy életben tarthassa gyermekeit. Gyakran lement a folyópartra, hogy halat fogjon, és sosem tért haza anélkül, hogy ne lett volna a hálójában három-négy nagy harcsa. Amikor hazaért, halkán énekelt: »Ma megint sok szerencsém volt!«

Nos, a parton, ahol halászni szokott, volt egy kákabozót, amelynek közepéről gyakran hallott furcsa kiáltásokat. Egy napon elragadta a kíváncsiság, és benyomult a bozótba. Három szép madarat látott, amelyek ott hancúroztak. Amikor meglátták őt, verdesni kezdtek a szárnyaikkal, és locsogtak, mintha üdvözölni akarnák. Elnézte a madarakat, majd ezzel a kiáltással támadt rájuk: »Ah, vadkacsák! Milyen finom állatok, és milyen finom hús! Ma aztán igazán szerencsém van!« És késével máris levágta a madarak fejét, lábát és szárnyát. Miközben lekaszabolta szegény madarakat, és növénylevelekbe csavarta őket, finom, éles hang hallatszott: »Ó jaj! Nem! Ezek a vadkacsák vigyáznak a gyerekeidre! Ők őrzik az életedet! És te arra merészkedtél, hogy megöld őket. Gyilkos! Mohó! Jaj! Miattad történt!«

Bosszankodva kiáltott föl a jámbor asszony: »Mióta beszél a kacsasült? Régóta álmodozom kacsahúsról. Gyerünk, gyorsan haza!« Otthon előszólította gyerekeit, akik táncot jártak a hús körül. Lobogott a víz. Megkopasztották a madarakat. Ekkor ismét megszólalt egy finom, éles hang: »Vadkacsák? Nem! Ők azok, akik vigyáznak a gyerekeidre és őrzik az életedet. Arra merészkedtél, hogy megöld őket. Gyilkos! Mohó!« Megrettenve futottak szét a gyerekek. Az anya szidta őket: »Mióta tud beszélni a hús? Ne hallgassatok erre a rémképre! Gyorsan: vizet, olajat, fűszereket, fazekat, tüzet!« S a földarabolt madarak máris a fűszeres olajban úsztak. Kevéssel utóbb készen volt a vacsora, s a gyerekek körülülték a gőzölgő ételt. Mindegyik megkapta a maga zöldség- és vadhúsadagját. »Nézzetek ide«, kiáltotta az anya, »és csináljátok úgy, mint én! Mindenkinek egyszerre kell lenyelnie az adagját.« Az anya elsőként nyelte le adagját, s a gyerekek követték. Valamennyien összeestek a még gőzölgő tál körül. Csönd települt a házra: a halál csöndje.

Amikor beállt az est, a falu lakói távoli hangot hallottak, amely a szerencsétlenül járt ház fölött szólt meg: »Vadkacsák? Nem! Ők azok, akik vi-

gyáznak a gyerekeidre és őrzik az életedet. Anyád, apád és a férjed! Arra merészkedtél, hogy megöld őket... Miattad történt.«

E legenda szimbolikus nyelve világossá teszi, hogy létünk sok titokzatos gyökérrel kapcsolódik a kozmoszhoz. A szélben hajladozó fa, a kőszikla, a madarak röpte és a csillagok ragyogása – mindent betölt a jelenlétünk, és szüleink, barátaink, szövetségeseink jelenléte, mindazoké, akik öröködnék életünkön. *A kozmosz sorsa a saját sorsunk.* A kozmoszt elpusztítani annyi, mint saját életünket elpusztítani.

A néprajzkutatók megpróbálták etnológiailag értelmezni ezt a világlátást. Animizmusnak, totemizmusnak vagy fetisizmusnak nevezték. Ténylegesen azonban egyáltalán nem arról van szó, hogy tárgyagnak vagy állatoknak lelket vagy emberi hangot tulajdonítanak, hanem arról, hogy az egész teremtett mindenség sorsa közös. Ez a mindenség egy hatalmas harcmező, ahol az élet és a halál áll szemben egymással. Ugyanaz az a harc játszódik le az egész teremtésben, amely bennünk is zajlik.

Ezek szerint *az ember hivatása az, hogy önmagában és a teremtésben is biztosítsa az élet győzelmét a halállal szemben.* Ezért el kell kezdenünk megtanulni azt, hogy a világ nagy könyvében kibetűzzük szövetségeseink és ellenfeleink nevét. Afrika tudományának, bölcsességének és hagyományos technológiáinak nem volt más céljuk. A hagyományos orvoslás a természet nagy könyvének tanulmányozásával kezdődött: »az élet növényeinek« és »a halál növényeinek« megkülönböztetésével. A gyógyító művészete abban áll, hogy mozgósítja az élet szövetségeseit, és ily módon biztosítja az egyértelmű győzelmet a halál szövetségeseivel szemben. Az afrikai szimbólumok mély értelme is ebben rejlik. Az afrikai művészet az élet és a halál közti harcot ábrázolja, és az életnek a halálon aratott győzelmét ünnepli.

Az embernek a teremtéshez fűződő, ily módon megismert kapcsolatait természetesen sem nem egyszerűek, sem nem eleve adottak, hanem olyan

folyamat ez, amely még mindig zajlik. Az élet és a halál közötti harc nem vértelen teória, hanem egzisztenciális harc. A fehérék gyakran szemére vetették az afrikai világnézetnek, hogy passzív, hogy elfogadja a világot, ahelyett hogy meghódítaná. Ez a szemrehányás nem teljesen hamis. De olyan összefüggésben kell szemügyre venni, amelyben az élet győzelme nem eleve adott; ki kell vívni az halál szövetségesei ellenében, akik szintén szervezeten küzdenek, és akik nem törnek kevesebbre, mint a végleges győzelemre. Világbeli tapasztalatunk alapvető kettőssége nyilvánvaló.

És ma? A harc folytatódik: Egyesek az élet szövetségeseit mozgósítják: átalakítják a világot, anélkül hogy megcsonkítanák; összegyűjtik az embereket a szeretet, az igazságosság, az osztozás és a testvériség eszméinek jegyében. Mások a halál szövetségeseit mozgósítják: tönkreteszik a természetet, szétrombolják a társadalmat, mindent magukhoz ragadnak; háborúkat robbantanak ki, járványokat és természeti katasztrófákat okoznak; megfojtják az igazságot, és hazugságot terjesztenek; törzseket, népeket, nemzeteket uszítanak egymás ellen. Választanunk kell!

Világunkat a halál iparágai fenyegetik. A világ fennmaradása érdekében gondoskodnunk kell arról, hogy az élet győzelmét arasson a halálon.

Az ember viszonyulása a természet-hez sem nem büntetlen, sem nem ártatlanul semleges. Ez a viszony a gyökere minden etikai normának. *Ma a világ minden korábnál jobban egy kozmikus világetika feladata elé állítja az embert. A hagyományos egyéni vagy társadalmi etikának ezen a világetikán belül kell megtalálnia a helyét.* „Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata” után a világ ma a közösségek, a társadalom, a népek jogainak nyilatkozatára, és az egész teremtés kozmikus jogainak nyilatkozatára is vár. A

legkisebb kőnek is joga van a létezésre, a növényeknek, az állatoknak, a madaraknak mind joguk van élni...

Ki helyeselheti, hogy ma az emberiség egynegyede lefoglalja a föld javainak háromnegyedét, és hogy ki-elégítse telhetetlen étvágát, amelyet a fogyasztói társadalom gerjeszt benne, semmilyen büntettől nem riad vissza? Emberek tömegeit áldozzák föl, növény- és állatfajokat irtanak ki. A folyók kiszáradnak, a sivatag elnyeli a mezőket és az erdőket. S a világ birtokosai közben aranyat, uránt és fegyvereket halmoznak föl acél- és kristálypalotáikban, struktúraalkalmazkodási programokat hirdetve és

adóssághegyeket teremtve a másik oldalon, ahol a nyomor elnyeli az emberiség háromnegyedét: a szegények egyre szegényebbek lesznek, és az éhezők egyre éhesebbek. A nyomor éjszakája súlyosan terjed szét a földön. És kunyhóról kunyhóra, faluról falura, országról országra hangzik egy hosszú, kínos sóhaj, mintha egy kisgyermek haldoklana: „Si Yayon! Si Yayon! Si Yayon!” A föld sóhajt: „Sír! Sír! Sír!” Mit szóltok ehhez ti, európaiak?

Engelbert Mveng

Forrás: Publik-Forum, 1995/9

Engelbert Mveng jezsuita szerzetes 1930-ban született Kamerunban. Afrika határain túl is tekintélyes festő, szobrász, filozófus és teológus volt, a fekete afrikai ökumenikus teológia legtekintélyesebb képviselője, mítoszok, mesék, műalkotások értelmezője, s a már szintén elhunyt zaire-i bíborossal, Malulával együtt a VI. Pál pápa által megerősített afrikai katolikus liturgia megalkotója.

II. János Pál pápasága idején nem kívánatos személy volt Rómában. 1994 elején a Vatikán közbenjárta Olaszország kameruni nagykövetségénél, hogy ne adjanak Mvengnek beutazási vízumot a Vatikánban tartandó afrikai szinódusra. Így is lett. De Mveng kerülő úton mégis eljutott Rómába. „Rendem megvéd engem a Vatikán üldözéseitől és a pápa barát kameruni bíboros, Wiyghan Tumi keménységétől”, mondta mosolyogva egyik európai útján. Arra a kérdésre, nem érzi-e fenyegetettnek magát a kameruni hatalmasoktól, azt felelte: „Nem; hiszen csak arra teszek kísérletet, hogy bölcsességi hagyományunk kincsét termékenyvé tegyem a mai emberek szükségének megoldásában.”

Nyugodtan és türelmesen küzdött a fehér teológia arroganciája ellen és az afrikai világ bölcsesség tisztelétéért. Sikra szállt a szociális igazságosságért, a teremtés iránti gyöngédségért, minden teremtmény méltóságáért. Elkötelezetten erőszakmentes volt. 1995-ben Kamerun fővárosában álmában megfojtották.

